

ОФІЦІЙНИЙ РОЗДІЛ

- *Про організацію участі НАН України у відновленні інфраструктури та відбудові виробничої сфери Донбасу (доповідач — академік НАН України Б.Є. Патон)*
- *Діагностування вібраційного стану, термоміцності та ресурсу енергетичних агрегатів (доповідач — доктор технічних наук М.Г. Шульженко)*
- *Про освітню профконсультаційну мережу (доповідач — кандидат філософських наук Є.О. Лановенко)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — член-кореспондент НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ 10 вересня 2014 року

На засіданні Президії НАН України 10 вересня 2014 р. члени Президії НАН України та запрошені заслухали доповідь президента НАН України академіка НАН України **Бориса Євгеновича Патона** на тему «**Про організацію участі НАН України у відновленні інфраструктури та відбудові виробничої сфери Донбасу**».

У доповіді було підкреслено необхідність уже сьогодні визначити, що Академія може і повинна зробити для відновлення і розвитку Донецького регіону. Питання відбудови Донбасу рано чи пізно набудуть першорядної значущості, і Національна академія наук як вища наукова організація країни має своєчасно до цього підготуватися. Насамперед потрібно забезпечити якомога ширше залучення розробок академічних установ до відновлення зруйнованої інфраструктури Донбасу. Йдеться про мости, трубо- і шляхопроводи, системи електро-, тепло- і водопостачання тощо, тобто про все те, без чого неможлива нормальна робота лікарень, шкіл, дитячих садків і в цілому життєдіяльність населення. Тому необхідно в стислі строки провести інвентаризацію всіх розробок інститутів Академії, які можуть реально і ефективно допомогти в цій справі. Зокрема, це стосується чималого доробку за академічною програмою «Ресурс», низки розробок у галузі енергетики, напрацювань київських і одеських хіміків з проблем забезпечення населення питною водою.

Не менш важливою в подальшій перспективі є відбудова виробничої сфери Донбасу. І ця відбудова має здійснюватися переважно, а можливо, навіть і виключно, на сучасній високотехнологічній основі. Відновлення здебільшого сировинної, ресурсо- та енергозатратної економіки Донбасу стане марним витрачанням величезних коштів. Це є неприпустимим. Тому вкрай необхідно чітко і науково обґрунтовано визначити основні напрями саме високотехнологічної відбудови Донбасу,



Виступ академіка НАН України Бориса Євгеновича Патона

запропонувати ефективні механізми, державні важелі та економічні стимули для залучення необхідних інвестицій з боку приватного капіталу.

Для вирішення цього завдання потрібно залучити передусім Відділення економіки НАН України. Крім того, усі відділення першої та другої секцій Академії мають ретельно розглянути і запропонувати власні розробки, які б могли стати реальною основою або вагомою складовою організації на Донбасі сучасних високотехнологічних і наукомістких виробництв.

У доповіді було зазначено, що Мінсоцполітики України вже підготувало проект Програми створення робочих місць для стабілізації ситуації із зайнятістю в Донецькій та Луганській областях на період до 2017 року. Цей проект презентовано як такий, що орієнтується саме на перезавантаження економіки Донбасу за допомогою організації високотехнологічних виробництв. Крім того, Уряд України готує зараз Програму відновлення Донбасу, і нещодавно було створено відповідне державне агентство.

Досить складна ситуація спостерігається у зв'язку з установами НАН України, розташованими на території Донбасу. Таких установ налічується одинадцять — дві в Луганській області та дев'ять у Донецькій. Їх співробітники з липня не отримують заробітну плату через блокування там роботи Держказначейства України. Чотири установи вже змінили юри-

дичну адресу на київську або львівську, і після завершення державної реєстрації їхніх статутів з'явиться можливість виплати зарплат. Гостро стоїть також питання забезпечення частини співробітників цих установ тимчасовим житлом у Києві.

Потребує відновлення й наукова інфраструктура Академії в Донецькому регіоні. Пошкоджено приміщення Донецького фізико-технічного інституту ім. О.О. Галкіна, Інституту прикладної математики і механіки, Українського державного науково-дослідного і проектно-конструкторського інституту гірничої геології, геомеханіки і маркшейдерської справи. Складна ситуація склалася в заповідниках — на частині їх територій відбуваються бойові дії, що унеможливорює належну охорону заповідних територій. Як наслідок, центральну садибу Луганського природного заповідника було пограбовано.

В обговоренні доповіді взяли участь академік-секретар Відділення механіки НАН України, директор Інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України академік НАН України А.Ф. Булат, академік-секретар Відділення економіки НАН України, директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України академік НАН України Е.М. Лібанова, віце-президент НАН України академік НАН України А.Г. Наумовець, директор Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору член-кореспондент НАН України С.О. Довгий, президент Національної академії педагогічних наук України академік НАН України В.Г. Кремень, член Президії НАН України академік НАН України В.П. Горбулін, радник Президії НАН України академік НАН України Ю.І. Кундієв, радник Президії НАН України академік НАН України В.Г. Бар'яхтар.

У виступах ішлося про важливість використання потенціалу Академії для відновлення інфраструктури Донбасу, в тому числі й наукової, а також про необхідність економічного обґрунтування та науково-технічного супроводу в процесі відбудови виробничої сфери регіону. Було висловлено думку про доціль-

ність створення в Академії спеціальної робочої групи з питань відбудови Донбасу на чолі з віце-президентом академіком А.Г. Наумовцем. Ця робоча група могла б, зокрема, вирішувати питання, пов'язані з участю НАН України у відповідних урядових програмах, здійснювати оперативні зв'язки з міністерствами та новоствореним Державним агентством з питань відновлення Донбасу, місцевими органами влади.

У підсумку Президія НАН України ухвалила проект постанови з цього питання.

* * *

Далі Президія НАН України заслухала наукову доповідь завідувача відділу Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України доктора технічних наук **Миколи Григоровича Шульженка «Діагностування вібраційного стану, термоміцності та ресурсу енергетичних агрегатів»**, у якій було порушено важливі проблеми, пов'язані з діагностуванням поточного стану та визначенням залишкового ресурсу енергетичних агрегатів.

На сьогодні понад 70% паротурбінних агрегатів електростанцій України вже відпрацювали не лише розрахунковий, а й подовжений ресурс, тому їх подальша експлуатація призводить до зростання ризику аварій. Крім того, нині оперативне оцінювання технічного стану і безпеки експлуатації агрегатів на електростанціях здійснюють переважно з використанням методів та штатного віброметричного обладнання, які вже не відповідають сучасним вимогам і потребам енергетичної галузі. Тому особливої актуальності набувають розробки з подовження терміну безпечної експлуатації працюючих турбоагрегатів і подальший розвиток досліджень у зазначеному напрямі.

В Інституті проблем машинобудування (ІПМаш) ім. А.М. Підгорного НАН України на основі отриманих фундаментальних наукових результатів створено автоматизовані системи діагностування вібраційного стану турбоагрегатів та системи їх захисту за умов підвищеної вібрації, які було впроваджено на кількох енергоблоках великої потужності. Вони забез-



Виступ доктора технічних наук М.Г. Шульженка

печують автоматизоване виявлення несправностей агрегатів і за своїми функціональними можливостями та технічними характеристиками відповідають чинним в Україні вимогам з експлуатації електростанцій, а також міжнародним стандартам.

З метою оперативного забезпечення оцінювання ресурсу працюючих паротурбінних агрегатів фахівці ІПМаш ім. А.М. Підгорного НАН України на замовлення Міненергосугілля України на основі результатів досліджень з термоміцності та тріщиностійкості високотемпературних елементів розробили методичні вказівки з визначення розрахункового ресурсу та оцінювання живучості роторів і корпусних деталей турбін, затверджені наказом Міненергосугілля України від 07.07.2011 № 263 й чинні з 05.10.2011. Використання на практиці зазначених вказівок дало змогу прийняти обґрунтовані рішення про технічний стан, умови і терміни подовження надійної і безпечної експлуатації турбогенераторів потужністю 300 МВт Запорізької ТЕС, Зміївської ТЕС, Харківської ТЕЦ-5 та Київської ТЕЦ-5.

У співпраці з підприємствами теплоенергетичної галузі вперше в Україні створено експериментально-розрахункову систему оперативного автоматизованого діагностування термонапруженого стану та оцінки спрацювання ресурсу (лічильник ресурсу) ротора високого тиску турбіни Т-250/300 на основі використання експериментальних параметрів тепло-



Виступ кандидата філософських наук
Є.О. Лановенка

механічного стану, що визначаються за допомогою автоматичної системи управління технологічними процесами (АСУ ТП). Система, впроваджена на Харківській ТЕЦ-5, дозволяє виявити небезпечні режими спрацювання ресурсу, оптимізувати роботу турбіни в режимах запуску і зупинки, а також у перехідних режимах, що забезпечує економію палива та підвищує надійність роботи ТЕЦ. Досвід експлуатації таких систем засвідчує доцільність їх широкого застосування і подальшого вдосконалення.

Спільно з фахівцями ВАТ «Турбоатом» розроблено розрахункові методи діагностування міцності та виявлення пошкоджень високотемпературних вузлів парових турбін та іншого обладнання, що використовується при проектуванні та модернізації енергетичних агрегатів для підвищення їх надійності і ресурсу.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, начальник служби науково-технічних розробок і діагностики енергетичного обладнання філії «Енергоналадка» ПАТ «Київенерго» С.М. Вдовенко, директор Інституту проблем міцності ім. Г.С. Писаренка НАН України член-кореспондент НАН України В.В. Харченко, завідувач відділу Інституту технічної теплофізики НАН України академік НАН України А.А. Халатов, заступник директора Фізико-механічного інституту ім. Г.В. Карпенка НАН України академік НАН України З.Т. Назарчук.

У виступах було відзначено важливість обговорюваної проблеми, вирішенню якої вчені Академії приділяють першочергову увагу. Зазначалося, що апаратні засоби та системи діагностування енергетичних агрегатів, встановлені на Харківській ТЕЦ-5 та Трипільській ТЕС, пройшли належну апробацію й нині потребують налагодження промислового виробництва з метою широкого використання. Однак ці питання необхідно вирішувати у тісній співпраці з Міністерством енергетики України та зацікавленими енергетичними компаніями. З огляду на значущість і комплексний характер питання, а також для подальшого розвитку досліджень зі створення методів і систем діагностування енергетичних агрегатів та їх широкого впровадження в енергетичну галузь України було підкреслено доцільність залучення до виконання робіт із цього напрямку установ різних відділень НАН України, насамперед відділень фізико-технічних проблем енергетики та фізико-технічних проблем матеріалознавства.

* * *

Потім Президія НАН України заслухала доповідь наукового керівника групи розробників проекту «**Освітня профконсультаційна мережа**» кандидата філософських наук **Євгена Олеговича Лановенка** про реформування системи освіти та працевлаштування молоді. Основні положення проекту спрямовані на допомогу молоді шкільного віку в розв'язанні надважливого завдання правильного професійного самовизначення. В умовах сьогодення певна частина випускників середніх загальноосвітніх шкіл поспіхом, подекуди помилково, обирає напрям навчання у вищому навчальному закладі під впливом соціальної привабливості окремих, часто кон'юнктурних, професій. Це призводить до дисбалансу на ринку праці, внаслідок чого випускники вищих навчальних закладів у подальшому працевлаштовуються не за фахом або змушені змінювати профіль навчання у вищій школі. Частина випускників узагалі залишається незатребуваною на ринку праці.

У результаті реалізації основних етапів проекту планується впровадити у середніх загальноосвітніх школах комп'ютеризовану систему профілізації та профорієнтації школярів, забезпечити їм можливість вмотивованого обрання майбутньої професії, а державі — завчасний моніторинг професійних уподобань школярів та їх планів щодо обрання майбутньої професії як важливий елемент розбудови сучасного збалансованого ринку праці в Україні.

В обговоренні питання взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтев, академік-секретар Відділення економіки НАН України, директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України академік НАН України Е.М. Лібанова, президент Національної академії педагогічних наук України академік НАН України В.Г. Кремень, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка академік НАН України Л.В. Губерський, академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України академік НАН України О.С. Онищенко, директор Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України член-кореспондент НАН України С.О. Довгий.

У виступах було наголошено на соціальній важливості обговорюваної проблеми, проте висловлено думку, що з огляду на зміст проекту його авторам доцільно спочатку отримати експертні оцінки від Національної академії педагогічних наук України, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Національного центру «Мала академія наук України», а далі з урахуванням таких оцінок доопрацювати проект і запропонувати остаточний продукт для його впровадження, зокрема, у середніх загальноосвітніх школах.

* * *

Присутні заслухали також інформацію про доручення Прем'єр-міністра України А.П. Яценюка стосовно визначення організаційно-правового статусу Національної академії наук і

національних галузевих академій наук України; про організаційне забезпечення підготовки змін та доповнень до Статуту НАН України; про забезпечення роботи ліквідаційної комісії Державної наукової установи «Центр світової економіки та міжнародних відносин Національної академії наук України».

Президія НАН України ухвалила постанову про увільнення академіка НААН України В.Ф. Петриченка від виконання обов'язків члена Президії НАН України і призначення виконуючим обов'язки члена Президії НАН України президента Національної академії аграрних наук України академіка НААН України Гадзала Ярослава Михайловича; про проведення в листопаді 2014 р. ювілейного засідання Загальних зборів Відділення механіки НАН України, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного вченого в галузі механіки, Героя Соціалістичної Праці, лауреата Ленінської та державних премій СРСР, заслуженого діяча науки і техніки України, колишнього генерального конструктора Запорізького машинобудівного конструкторського бюро «Прогрес» академіка Володимира Олексійовича Лотарева.

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Затверджено:

- доктора фізико-математичних наук **Єршова Сергія Володимировича** на посаді завідувача відділу методів та технологічних засобів побудови інтелектуальних програмних систем Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України;
- доктора технічних наук **Вороб'я Сергія Олександровича** на посаді завідувача відділу процесів та машин обробки металів тиском Інституту чорної металургії ім. З.І. Некрасова НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту регіональних досліджень НАН України доктора економічних наук, професора **Вовканича Степана Йосиповича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі економіки.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту геологічних наук НАН України доктора технічних наук, професора **Демчишина Михайла Гордійовича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю, вагомий особистий внесок у розвиток інженерно-геологічних досліджень та підготовку висококваліфікованих наукових кадрів — фахівців у галузі геології;
- провідного наукового співробітника Інституту регіональних досліджень НАН України доктора економічних наук, професора **Козоріз Марію Андріївну** за багатолітню плідну працю, вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі економіки та підготовку висококваліфікованих наукових кадрів;
- начальника відділу Харківської філії Державного підприємства «Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки» Держатомрегулювання України та НАН України доктора технічних наук, професора **Ястребенецького Михайла Онисимовича** за багаторічну плідну наукову і науково-організаційну працю, вагомий особистий внесок у розроблення і впровадження керуючих систем для забезпечення ядерної і радіаційної безпеки атомних електростанцій та підготовку висококваліфікованих наукових кадрів у галузі автоматизації процесів керування.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- завідувача лабораторії Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України доктора фізикоматематичних наук, професора **Засимчук Олену Емілівну** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий професійний здобутки у розвитку досліджень фізики деформаційних процесів;
- старшого наукового співробітника Інституту електродинаміки НАН України кандидата технічних наук **Оноприча Володимира Петровича** за багатолітню наукову працю та вагомий професійний здобутки у галузі проектування електричних машин малої потужності;
- завідувача відділу Інституту народознавства НАН України доктора історичних наук **Тараса Ярослава Миколайовича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та вагомий професійний досягнення у галузі народознавства;
- начальника Відділу науково-правового забезпечення діяльності НАН України кандидата юридичних наук **Черновську Світлану Миколаївну** за багатолітню плідну високопрофесійну працю та вагомий особистий внесок у правову підтримку діяльності установ НАН України та їх працівників;

- провідного спеціаліста Секретаріату Президії НАН України **Вороніну Валентину Дмитрівну** за багатолітню сумлінну працю, відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків та вагомий здобутки у професійній діяльності.

Відзнакою НАН України «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- завідувача відділу Служби інформаційно-аналітичного забезпечення Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського **Вітушка Антона Володимировича** за плідну працю та творчий підхід до вирішення завдань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності установи.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- завідувача відділу Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України доктора фізико-математичних наук, професора **Тарапова Сергія Івановича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий творчі здобутки у галузі експериментальної радіоспектроскопії;
- завідувача відділу Інституту геологічних наук НАН України доктора геологічних наук **Ковальчука Мирона Степановича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий особистий внесок у розвиток літологічних досліджень;
- консультанта відокремленого підрозділу «Бюро аналітичних досліджень безпеки АЕС» Державного підприємства «Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки» Держатомрегулювання України та НАН України **Двоєглазова Олександра Михайловича** за багатолітню високопрофесійну працю та вагомий особистий внесок у проведення державних експертиз і науково-технічних досліджень у галузі безпеки поводження з ядерними матеріалами;
- заступника начальника відділу Державного підприємства «Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки» Держатомрегулювання України та НАН України кандидата технічних наук **Ковбасенка Юрія Петровича** за багатолітню плідну працю та вагомий особистий внесок у розвиток досліджень з регулювання радіаційної безпеки у сфері використання ядерної енергії;
- старшого наукового співробітника Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського кандидата історичних наук **Бондар Наталію Петрівну** за багатолітню сумлінну наукову працю та особистий внесок у розвиток справи бібліотечно-інформаційного забезпечення науки, культури і освіти;

- завідувача відділу Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського доктора наук із соціальних комунікацій **Лобузину Катерину Вілентіївну** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та вагомий особистий внесок у розробку і впровадження новітніх бібліотечно-інформаційних технологій;
- завідувача відділу Інституту народознавства НАН України доктора філологічних наук, професора **Сокола Василя Васильовича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень українського фольклору.

Подякою НАН України відзначено:

- наукового співробітника Берлінського центру матеріалів та енергії імені Гельмгольца (*Helmholtz-Zentrum Berlin für Materialien und Energie*) доктора **Нелю Вандерку (Nelia Wanderka)** за вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі фізики аморфних металів і реакторних матеріалів та зміцнення плідної співпраці з творчими колективами Національної академії наук України.

За матеріалами засідання підготувала О.О. МЕЛЕЖИК